
Stanovisko KST

Věc: Účinné vyslovení nesouhlasu s odběrem tkání nebo orgánů od zemřelého dárce
Vydáno: 12. října 2021
Klíčová slova: nesouhlas, zákonný zástupce, opatrovník, odběr od zemřelého dárce

Při posuzování přípustnosti odběru od zemřelého dárce je třeba vycházet výlučně z příslušných ustanovení transplantčního zákona č. 285/2002 Sb. o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (dále jen „transplantační zákon“). Obecně platí že odběr tkání nebo orgánů (dále jen „odběr“) od zemřelého je možné provést, pouze pokud s ním tento za svého života souhlasil, přičemž tento souhlas se presumuje. Transplantační zákon taxativně stanoví případy, kdy k odběru přistoupit nelze, protože byl vysloven prokazatelný a právně relevantní nesouhlas. Konkrétně jsou stanoveny okruh osob, které mohou nesouhlas účinně vyslovit a způsob, jakým tak musí učinit.

Za právně relevantní vyslovení nesouhlasu jsou podle § 11 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 16 odst. 1 transplantčního zákona považovány:

1) Nesouhlas zemřelého dárce učiněný jím osobně za jeho života:

- a) prostřednictvím evidence v Národním registru osob nesouhlasících s posmrtným odběrem tkání a orgánů (§ 16 odst. 1 písm. a) transplantčního zákona)
- b) ve zdravotnickém zařízení před ošetřujícím lékařem a jedním svědkem (§ 16 odst. 1 písm. b) transplantčního zákona)

2) Nesouhlas vyslovený jménem zemřelého, který není plně svéprávný přímo ve zdravotnickém zařízení před ošetřujícím lékařem a jedním svědkem jeho zákonným zástupcem. Zákonný zástupce zemřelého dárce, který nebyl plně svéprávný může nesouhlas vyslovit i po úmrtí této osoby. (§ 16 odst. 1 písm. c) transplantčního zákona)

Podrobnosti, rozsah a obsah povinně uváděných dat do Národního registru osob nesouhlasících s posmrtným odběrem tkání a orgánů upravuje v návaznosti na ustanovení § 18 odst. 4 transplantčního zákona vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 434/2004 Sb.

Obecně k vyslovení nesouhlasu s odběrem od zemřelého dárce v případě zastoupení

Současná právní úprava zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“) na rozdíl od té předchozí výslovně rozlišuje zákonné zastoupení a opatrovnictví. Pro zákonné zastoupení je typické, že pro jeho založení není nutné rozhodnutí soudu, které se naopak v případě opatrovnictví vyžaduje. Zákonné zastoupení přichází v úvahu pouze ve vztahu k nezletilým, kteří obecně na základě zákona nejsou plně svéprávní. Plné svéprávnosti nabývá osoba dosažením věku 18 let, ve výjimečných případech i dříve z rozhodnutí soudu. Z uvedeného vyplývá, že o nesouhlas vyslovený zákonným zástupcem se bude jednat pouze v případě zemřelého dárce, kterým je nezletilá osoba. V takovém případě lze nesouhlas vyslovit i po jejím úmrtí.

Na rozdíl od zákonného zástupce, opatrovníka jmenuje soud, který zároveň určí rozsah opatrovníkových práv a povinností. Opatrovník obecně jedná jménem zastoupeného (opatrovance) a na jeho účet – tzn. že práva a povinnosti vznikají z jednání zástupce přímo zastoupenému. Opatrovnictví zaniká smrtí zastoupeného. Lze tedy konstatovat, že opatrovník může vyslovit nesouhlas s odběrem jménem zemřelého dárce, a to prostřednictvím zápisu do NRODu, nebo ve zdravotnickém zařízení před ošetřujícím lékařem a jedním svědkem, avšak pouze ještě za života dárce a pokud je taková možnost výslovně obsažena v soudem stanoveném rozsahu opatrovníkových práv a povinností nebo z něj jednoznačně vyplývá. Podrobnou zákonnou úpravu zákonného zastoupení a opatrovnictví člověka najdeme v ustanoveních § 457 až § 485 občanského zákoníku. V praxi se setkáváme s případy jmenování tzv. veřejného opatrovníka, kterým je zpravidla obec, v níž má opatrovanec bydliště. V takovém případě soud často stanoví, že veřejný opatrovník jedná jménem zastoupeného v plném rozsahu, což by implikovalo pochopitelně i oprávnění vyslovit jeho jménem nesouhlas s posmrtným odběrem.

Shrnutí: Nesouhlas s odběrem od zemřelého dárce může vyslovit za jeho života způsobem a s náležitostmi podle příslušných právních předpisů:

- dárce osobně nebo
- jeho jménem opatrovník, který je k tomu oprávněn v souladu se soudem určeným rozsahem práv a povinností.
- zákonný zástupce nezletilé osoby s omezenou svéprávností

Také po úmrtí možného dárce, kterým je nezletilá osoba s omezenou svéprávností může nesouhlas s odběrem učinit její zákonný zástupce.

Dne: 12. 10. 2021

Vypracoval: _____

Mgr. Jan Vacek
Právník KST

Dne: 12. 10. 2021

Schválil: _____

Prof. MUDr. Miloš Adamec, CSc.